

De moeizame relatie tussen wetenschap en maatschappij

Het afgelopen jaar was de verhouding tussen de sociale wetenschappen en de maatschappij weer geregeld onderwerp van discussie. Allereerst werd de vraag gesteld of wetenschappelijk onderzoekers zichzelf uit de markt (voor verder onderzoek) kunnen prijzen doordat hun onderzoek in het verleden een te hoge maatschappelijke relevantie had. Dit is althans mijn interpretatie van de discussie of het Verwey-Jonker Instituut wel mocht bijdragen aan het rapport over het succes van het integratiebeleid. Het leek in deze discussie de richting op te gaan dat onderzoekers die maatschappelijk relevant onderzoek afleveren dat ook daadwerkelijk omgezet wordt in praktisch beleid, later niet meer in aanmerking zouden mogen komen voor evaluatie van beleid op ditzelfde gebied. Erachter zit de idee dat onderzoekers ook maar mensen zijn en om die reden beleid dat gestoeld is op hun eigen onderzoek, niet snel 'slecht' zullen evalueren.

Hier zijn echter wel enkele vragen bij te stellen. Ten eerste is het nog maar de vraag of de uitvoerders van wetenschappelijk onderzoek dat ten grondslag komt te liggen aan een bepaald beleid, politiek gezien ook achter dat beleid staan. Dat kan, maar hoeft beslist niet het geval te zijn. Sterker nog: wie van deze aanname uitgaat, diskwalificeert eigenlijk al het maatschappelijk relevante sociaal-wetenschappelijk onderzoek – waarvan de resultaten dan altijd zouden moeten aansluiten op de politieke voorkeuren van de onderzoekers – of reduceert de politiek tot een soort automatische reactie op onderzoek (waarbij politici en wetenschappers – en eigenlijk iedereen – het automatisch eens zouden zijn over de te nemen politieke maatregelen). Ten tweede is het de vraag of eerder uitgevoerd onderzoek – vooral als daar beleid op gebaseerd is – de vooringenomenheid van de onderzoekers vergroot. Voor hetzelfde geld leidt eerder onderzoek immers tot meer inzicht in de problematiek en daarmee tot een grotere kans dat vervolgonderzoek tot 'betere' resultaten leidt.

Een tweede discussie ontbrandde naar aanleiding van het voorstel van Veenhoven, Koster en Van Meeteren (*Facta* 2003, nr. 6) om de maatschappelijke impact van wetenschappelijk onderzoek af te meten aan 'de mate waarin resultaten doorklinken in de publieke meningsvorming over maatschappelijke vraagstukken'. Dit laatste zou weer goed te meten zijn middels het aantal malen dat de wetenschappelijk onderzoeker in kwaliteitskranten wordt genoemd. Los van de methodologische problemen die een dergelijke meting opwerpen (zie bijvoorbeeld Monden & Gesthuizen, *Facta* 2003, nr. 7), is hier sprake van een geheel andere opvatting van maatschappelijke impact dan bij de eerste discussie. Wetenschappelijk onderzoek heeft hier 'impact' als er in de media over gesproken (in dit geval geschreven) wordt. Of dat in positieve of negatieve zin is, doet niet ter zake.

Ook deze discussie roept vele vragen op. Wordt hier het maatschappelijk belang van saai onderzoek niet gruwelijk onderschat? Wordt maatschappelijk belang hier niet te veel afgemeten

aan de mate waarin het onderzoek aansluit op een toevallige mediahype? En worden hier geen bonuspunten gegeven aan onderzoekers die om discutabele redenen in het nieuws komen (bijvoorbeeld omdat ze verdacht worden van vooringenomenheid bij het uitvoeren van hun onderzoek – zie het Verwey-Jonker Instituut). Desondanks zal niemand ontkennen dat de gemiddelde Nederlandse krantenlezer best gediend kan zijn bij een goede uitleg van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek.

De meest voor de hand liggende link tussen wetenschap en maatschappij blijft in mijn ogen toch die waarbij politici kennis nemen van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek (al dan niet door henzelf in opdracht gegeven) en zich bij het formuleren van beleid niet alleen door hun politieke overtuigingen, maar ook door (wetenschappelijke) kennis van de maatschappij laten leiden. Hoewel dit simpel klinkt, blijkt het in de praktijk nog niet zo gemakkelijk. De onderzoeksinstituten ERCOMER en ICS organiseerden in november vorig jaar een expertconferentie, bedoeld om wetenschappers, beleidsmakers en beleidsvoorbereiders van gedachten te laten wisselen over de beleidsimplicaties van onderzoek naar de manier waarop allochtonen en autochtonen over elkaar oordelen. De uitgenodigde politici reageerden op korte inleidingen en stellingen van de wetenschappers, waarna een discussie volgde met het publiek, dat bestond uit wetenschappers en mensen uit 'het veld'. Uit die discussies bleek hoe lastig het is voor politici en wetenschappers om efficiënt met elkaar te communiceren en elkaar goed te begrijpen. Soms stelden de wetenschappers de werkelijkheid te eenvoudig voor – daar werden ze door de politici direct op afgerekend. Soms echter leidden dingen die voor de wetenschappers vanzelfsprekend waren, tot misverstanden aan de kant van de politici. Zo concludeerden de laatsten bijvoorbeeld uit het onvermogen van de wetenschappers om verschillen tussen landen te verklaren dat er dan ook geen verschillen tussen landen zouden bestaan.

De korte, provocatieve inleidingen door de wetenschappers op de ERCOMER/ICS-conferentie hadden eigenlijk wel wat weg van de beschrijving van de resultaten van wetenschappelijk onderzoek in de krant zoals die volgens Veenhoven e.a. geteld zouden moeten worden. De conferentie leerde echter dat dergelijke informatie voor ingewijden al snel te kort door de bocht is en voor leken al snel te technisch. Veel krantenlezers zullen daarom weinig opsteken van de berichtgeving over wetenschappelijk onderzoek in de kranten; reden te meer om de impact van wetenschappelijk onderzoek niet aan het aantal vermeldingen in de krant af te meten. Ook liet de conferentie zien hoe zwak de relatie tussen onderzoeksbevindingen en beleid is. Zoals te verwachten was, reageerden de politici – lid van verschillende partijen - op heel verschillende wijze op dezelfde onderzoeksbevindingen. Mocht een van die politieke reacties mettertijd daadwerkelijk in beleid omgezet worden, dan staat niets een evaluatie van dat beleid door de ERCOMER/ICS-onderzoekers in de weg.

I. Maas